

Nr 283.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående anvisande av medel för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor; given Stockholms slott den 23 april 1917.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor i huvudsaklig överensstämmelse med de av chefen för jordbruksdepartementet i statsrådsprotokollet tillstyrkta grunder å extra stat för år 1918 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag, högst, å tolv miljoner kronor ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må därav låta under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna erforderligt belopp.

Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

K. Dahlberg.

*Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23 april
1917.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern SWARTZ,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena LINDMAN,
Statsråden: VON SYDOW,
STENBERG,
FALK,
HAMMARSTRÖM,
MÄRTEN ERICSSON,
ÅKERMAN,
CARLESON,
HANS ERICSON,
DAHLBERG.

Departementschefen statsrådet Dahlberg anförde:

I en vid 1916 års riksdag väckt motion hemställdes, att riksdagen måtte anvisa ett förslagsanslag av 20 miljoner kronor att i mån av behov utbetalas av tillgängliga medel redan under år 1916 för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor genom reglering av priset å för dem avsedda livsmedel på i motionen närmare angivet sätt. Sedan vederbörande utskott avstyrkt motionen, men i en vid utskottets utlåtande fogad reservation föreslagits, att riksdagen måtte för det i motionen angivna ändamål anvisa högst 5 miljoner kronor, stannade kamrarna i olika beslut, varefter gemensam votering ägde rum med det resultat att, enligt vad riksdagen anmälde i skrivelse nr 254 den 14 juni 1916, riksdagen bemyndigade Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med de i förut omförmälda reservation angivna grunder för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor genom

reglering av priset å för dem avsedda livsmedel, enligt beslut i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t, på förslag av statens livsmedelskommission och på villkor av kommunal kontroll i fråga om syftets ernående, användande och av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta ett belopp av högst 5 miljoner kronor.

Kungörelse angående statsbidrag för ifrågavarande ändamål är utfärdad den 13 oktober 1916 och tillställdes samtliga kommuner i riket genom cirkulärskrivelse från statens livsmedelskommission den 30 oktober 1916. Enligt nämnda kungörelse må kommun, som beviljat anslag för lindring i de mindre bemedlades inom kommunen levnadsvillkor, åtnjuta statsbidrag därtill under vissa villkor. Statsbidraget får sålunda i regel icke användas till annat ändamål än anskaffande av livsmedel, beklädnadsartiklar och bränsle, samt ej heller till utbetalning av understöd i penningar. Sådana livsförnödenheter, som genom kompensationsystem eller annan anordning finnas att tillgå inom kommunen i erforderlig mängd till avsevärt lägre pris än de därstädes betinga i den allmänna marknaden, må i regel ej tillhandahållas medelst bidrag från ifrågavarande statsmedel och överhuvud skola endast de mest nödvändiga livsförnödenheterna tillhandahållas genom sådant statsbidrag. Undantagsvis må statsbidrag utgå jämväl till hyreshjälp åt mindre bemedlade, därest inom kommun råder särskilt stor brist på bostäder och kommunen av sådan anledning beviljat anslag till dylik hyreshjälp. Statsbidraget bör endast tillgodokomma sådana personer, som kännbart lida av dyrtiden, varvid familjeförsörjare och barn främst böra tillgodoses och samhällsställning i och för sig icke bör vara avgörande. Statsbidraget må icke komma till användning i sådana fall, där understöd enligt fattigvårdsförordningen utgår eller bör utgå, i följd varav ifrågavarande understödsverksamhet skall hållas skild från fattigvården. Statsbidrag utgår i regel med högst hälften av det belopp, kommunen använt. Alltså kräves i regel, att kommunen själv bidrager med minst lika mycket som staten. Undantagsvis må dock statsbidraget höjas intill tre fjärdedelar av det använda beloppet, d. v. s. statsbidraget kan få uppgå till tre gånger kommunens bidrag. Till hyreshjälp är dock en fjärdedel av det använda beloppet maximum för statsbidrag, d. v. s. kommunens eget bidrag skall i detta fall vara minst tre gånger statsbidraget. Ansökningar om statsbidrag skulle ingivas före den 1 december 1916, men från denna bestämmelse har dispenserats, i det att även senare inkomna ansökningar upptagits till prövning. Vid ansökningarna skulle fogas redogörelse för de anordningar, som vore avsedda att vidtagas under tiden intill utgången av juni månad år 1917. Utbetalningen

och det närmare handhavandet av ifrågavarande understödsverksamhet ske genom statens livsmedelskommission.

Rörande verksamhetens omfattning och resultat anhåller jag få hänvisa till en ur svenska stadsförbundets tidskrift hämtad, av amanuensen G. H. Nordström författad redogörelse, vilken torde få såsom bilaga fogas vid detta protokoll. Jag kan därför här inskränka mig till att meddela, att intill den 15 april 1917 hade Kungl. Maj:t på livsmedelskommissionens förslag beviljat åt inalles 797 kommuner statsbidrag å ett belopp av sammanlagt 3,275,499 kronor 72 öre. Därjämte hade framställningar från 33 kommuner med ett ansökt belopp av 55,100 kronor ännu icke avgjorts, varjämte delvis under dagarna strax före sagda datum inkommit 35 ansökningar å ett belopp av sammanlagt 570,120 kronor. Därest samtliga dessa ännu icke avgjorda ansökningar bliva av Kungl. Maj:t beviljade, skulle alltså på grund av intill den 15 april 1917 inkomna ansökningar statsbidrag utlämnas till 865 kommuner med ett sammanlagt anslagsbelopp av 3,900,719 kronor 72 öre.

Att statsanslaget icke blivit till fullo utnyttjat av rikets kommuner, torde bero på flera omständigheter.

Åtskilliga kommuner hava förklarat, att de på grund av obekantskap med anslagsvillkoren ej vågat inkomma med framställningar, under det att andra åberopat okunnighet om riksdagsbeslutet och andra åter ej ansett sig inom föreskriven tid hinna ingiva ansökningar och därför låtit frågan förfalla. Därjämte har i ett stort antal fall försämring i de mindre bemedlades villkor först under de egentliga vintermånaderna framtingat kommunala nödhjälpsåtgärder och därav föranlett behov av statsbidrag.

Av inkomna ansökningar belöpa sig 93 på rikets städer och återstoden eller omkring 770 ansökningar på landskommuner, därvid statsbidraget till städerna utgör 1,767,925 kronor och anslaget till landskommunerna belöper sig till i runt tal 2,133,000 kronor. Under det att alltså de flesta av rikets städer begagnat sig av de förmåner, som dyrtidsanslaget erbjuder, hava däremot landskommunerna endast i mindre mån dragit nytta därån. Omkring $\frac{2}{3}$ av rikets landskommuner hava icke ingivit ansökan om statsanslag. Därtill kommer, att enligt verkställd beräkning endast 68 av rikets landskommuner med ett kommunalt skattetryck utöver 10 kronor, d. v. s. blott 22 procent av hela antalet kommuner med sådant skattetryck, sökt och erhållit statsanslag. Det vill sålunda synas, som om icke mindre än 78 procent av rikets mest skattetyngda kommuner icke sett sig i stånd att uppfylla de för-

utsättningar — främst utgivandet av det egna bidraget — som kungörelsen uppställt såsom villkor för erhållande av statsbidrag.

Såsom förhållandena numera utvecklats sig finnes ingen anledning antaga, att icke även under en ganska lång tid efter den 1 juli 1917 statens mellankomst på nu ifrågakvarande sätt skall bliva behöfligt för att lindra dyrtidens tryck för de mindre bemedlade. Erfarenheterna från verksamheten under den hittills gångna anslagsperioden giva emellertid vid handen, att vissa ändringar i de nu gällande bestämmelserna äro av behovet påkallade.

Enligt dessa bestämmelser har såsom första och oeftergivliga förutsättningen för erhållande av statsbidrag uppställts, att kommunen själv beviljat anslag för lindrande av de mindre bemedlades inom kommunen levnadsvillkor. Genom uppställandet av denna fordran på kommunernas ekonomiska stöd åt verksamheten har man sökt skapa garantier mot ett eventuellt missbrukande av den statliga dyrtidshjälpen, och torde så tillvida ifrågakvarande bestämmelse vara synnerligen starkt motiverad. Men å andra sidan är det lika obestriddigt, att denna bestämmelse medverkar därtill, att ett icke obetydligt antal kommuner med svag ekonomisk bärkraft sett sig ur stånd att begära statsbidrag, varigenom de mindre bemedlades villkor inom dessa kommuner blivit avsevärt försvårade. Det torde därför vara nödvändigt att söka en utväg, varigenom i viss utsträckning möjlighet skulle beredas för rikets fattigare kommuner, särskilt småkommuner och vissa förbudssamhällen att även utan eget bidrag komma i åtnjutande av statlig dyrtidshjälp. Då det sannolikt endast mera i undantagsfall kan bliva tal om att tillmötesgå ansökningar i dylik riktning och det därjämte torde kunna anförtros åt Kungl. Maj:t att i varje särskilt fall pröva förutsättningarna för sådan ansökans beviljande, synes någon större risk icke föreligga att införa sådana bestämmelser angående ett nytt statsanslag, att fattiga kommuner i vissa undantagsfall må berättigas att erhålla statlig dyrtidshjälp, ehuru kommunen själv för ändamålet icke anvisat medel.

Vad beträffar de ändamål, till vilka statsbidrag må användas, torde det med hänsyn till erfarenheten från de nu inkomna ansökningarna böra för framtiden uttryckligen betonas, å ena sidan att icke några av de för dyrtidsverksamheten tillgängliga medlen få användas till några som helst lyxvaror eller eljest mindre nödvändiga förnödenheter såsom kaffe och dylikt, samt, å andra sidan, att viss mindre del av anslagna medel må få disponeras för sådana kommunala anordningar, som avse att genom upplysningsverksamhet (undervisningskurser, broschyrer o. s. v.) underlätta hushållningen för de mindre bemedlade klasserna.

Kungörelsens anvisning om att anslagna medel skola anlitas för tillgodoseende, bland annat, av barnens behov har särskilt i städerna följts på det sättet, att en mycket vittomfattande barnbespisning etablerats, och likartad verksamhet har även anordnats på landsbygden, om också icke i fullt samma utsträckning. Då det emellertid bör vara kommunens egen sak att vidmakthålla en barnbespisning av samma omfattning som före kriget, har livsmedelskommissionen i skrivelser till Kungl. Maj:t uttalat, att anslag till barnbespisning i regel borde utgå allenast under villkor, att detsamma komme att användas till ett vidgande av verksamhetens omfattning utöver vad förut bekostats av kommunala eller enskilda medel. Förutsättning för beviljande av dylika anslag synes ock mig böra vara, att det visas, att därmed åstadkommes motsvarande utökande av verksamheten, där sådan redan är i gång, eller påbörjande av ny verksamhet.

Gentemot bestämmelsen att kontanta understöd ej få utdelas hava vid utbetalningar av statsanslaget invändningar gjorts från ett mycket stort antal kommuner, vilka påpekat svårigheten att hjälpa många av de mindre bemedlade, när möjligheten att med kontanta medel understödja dem förvägrats kommunen på grund av kungörelsens nuvarande bestämmelser. Genom uppställandet av vissa garantibestämmelser för de fall, där kontant utdelning påkallas, torde risken av missbruk på ifrågavarande punkt kunna undanröjas, om för framtiden vissa mindre anslagsbelopp finge reserveras för kontant utdelning.

Enligt hittills gällande bestämmelser skulle i första hand familjeförsörjare och barn få komma i åtnjutande av dyrtidshjälpen. Helt visst måste det anses lika önskvärt, att dyrtidsanslag i ömmande fall må kunna tilldelas gamla och sjuka.

Det kan därjämte ifrågasättas, om icke hittills gällande stränga bestämmelser beträffande personer, som åtnjuta fattigvårdsunderstöd, böra i någon mån modifieras. Den statliga dyrtidshjälpen vilar på den principen, att staten genom underlättande av de mindre bemedlades av kristiden vållade existenssvårigheter bör söka kvarhålla dessa samhällsmedlemmar på en levnadsstandard, som utesluter fattigvårdens mellankomst. Följaktligen skulle åtnjutande av fattigvårdsunderstöd i regel utgöra diskvalifikationsanledning vid ansökan om dyrtidshjälp av ifrågavarande slag. Från olika håll inom landet hava emellertid klagomål anförts över de nuvarande bestämmelserna i detta hänseende, vilkas stränga genomförande medfört allvarliga försämringar i många mindre bemedlades läge, då nämligen ett stort antal personer, som endast åtnjuta fattigunderstöd av synnerligen ringa storlek, härigenom uteslutits från möjlig-

heten att erhålla dyrtidshjälp, oaktat deras ställning blivit försvårad i lika hög grad som deras, vilka på grund av att de hittills icke erhållit fattigunderstöd ansetts kvalificerade att erhålla del av dyrtidshjälpen. Vid ordnandet av den framtida statliga dyrtidshjälpen av detta slag synes därför, under fortsatt fasthållande vid att densamma skall hållas helt skild från fattigvården och icke utgå till dem, som av fattigvården åtnjuta full försörjning, samt i allmänhet ej heller till sådana, som i större utsträckning äro permanent beroende av försörjning från den allmänna fattigvården, böra tillstädjas, att övriga kategorier fattigvårdsunderstödda personer må kunna bli delaktiga därav. Emellertid bör såsom självfallet förutsättas, att tilldelande av här ifrågakarande statsbidrag icke skall avhålla kommunerna att vidtaga den höjning av fattigvårdshjälpen, som tidsförhållandena nödvändiggjort.

Då staten anslår så betydande summor till den dyrtidsverksamhet, varom här är fråga, måste det slutligen anses obetingat nödvändigt, att en ordentlig organisation av och kontroll över hela den med statsmedel understödda dyrtidsverksamheten åvägbringas, och torde statens kostnader härför böra bestridas av samma medel. Bristerna härutinnan äro för närvarande ganska besvärande och hava vållat betydande tidsutdräkt och svårigheter.

Storleken av det statsanslag, som för här ifrågakarande syfte kan för nu instundande konsumtionsår bli av nöden, är omöjligt att exakt ange. Det är emellertid uppenbart, att det ekonomiska tryck, under vilket de mindre bemedlade, befolkningens stora flertal, leva, nu är avsevärt hårdare än vid den tidpunkt för ett år sedan, då det för år 1916/17 avsedda anslaget å 5 miljoner kronor beviljades. Det är icke heller stora utsikter för att detta tryck under det närmaste året skall lättas — tvärtom torde de farhågor för en omfattande arbetslöshet, vilka nu måhända med gott fog hysas på många håll inom landet, antyda, att svårigheterna för folkets breda lager kunna bli ännu större än vad nu är fallet. Därtill kommer, att den möjlighet, som tidigare förefunnits för stora grupper av de mindre välsituerade klasserna att erhålla vissa viktiga förnödenheter till väsentligt reducerade pris, numera i stor utsträckning bortfallit och sannolikt icke vidare under krisens lopp kan komma att i samma omfattning erbjudas. Därigenom förminskas också räckvidden av de statsåtgärder av indirekt prisreglerande art, om vilka hittills i regel varit fråga, och dessas gynnsamma inverkan på kostnaderna för den enskildes hushållning. Kravet på direkta åtgärder blir av denna anledning så mycket större och därmed torde också hos såväl stat som kommun växa insikten om att den effektivaste vägen till avhjälpan av några

av dyrtidens svåraste olägenheter är en väsentligt vidgad verksamhet av den art, för vilken 1916 års dyrtidsanslag angav riktlinjerna. Om dessutom, såsom jag i det föregående föreslagit, det nya dyrtidsanslaget skulle av staten medgivas under väsentliga lättnader för dess användande, är det synnerligen antagligt, att många kommuner, som tidigare alls ej sökt bidrag av detta anslag, nu skola anmäla sig som nya sökande och att övriga kommuner i stor utsträckning skola begära avsevärt högre anslag än förut.

Alla dessa skäl synas mig tala för att det anslag, som nu skall begäras, till beloppet bestämmes väsentligt högre än det senast beviljade. Med hänsyn till de osäkra faktorer, med vilka vid beloppets fastställande måste räknas, är det givetvis omöjligt att ange den summa, som under alla omständigheter kan anses tillräcklig, men anser jag mig nu böra stanna vid ett belopp för här ifrågakvarande ändamål av 12 miljoner kronor.

Detta belopp torde alltså nu böra begäras av riksdagen.

I avseende å sättet för beredande av medel härtill vill jag erinra, att fjolårets riksdag bemyndigade Kungl. Maj:t att av tillgängliga medel, mot framtida anmälan till ersättande, förskjuta det då beviljade beloppet av högst 5 miljoner kronor. Detta förfaringssätt torde icke böra nu användas utan synes beloppet böra anvisas på extra stat under nionde huvudtiteln. Chefen för finansdepartementet läser med det snaraste komma att framlägga förslag till motsvarande ökning å riksstatsens inkomstsida.

Jag får nu hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor i huvudsaklig överensstämmelse med de av mig nu tillstyrkta grunder å extra stat för år 1918 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag, högst, å tolv miljoner kronor ävensom medgiva, att Kungl. Maj:t må därav låta under år 1917 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna erforderligt belopp.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga litt. . . . vid detta protokoll utvisar, skulle avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Hugo Nordlander.

Bil.**Åtgärder för lindrande av de mindre bemedlades levnadsvillkor i rikets stadssambällen.**Av amanuensen *G. Hilding Nordström.*

(Ur svenska stadsförbundets tidskrift.)

Under världskrigets första skede, då förhoppningarna på fred inom skönjbar tid ännu voro allmänna och ett djupare statligt ingripande syntes opåkallat, fingo det allmännas åtgärder mot verkningarna av den dock allmänt kända dyrtiden en relativt snäv begränsning. Då prisnivån för snart sagt alla livsmedel icke visade några tendenser att vika under 1915 och varuknappheten blev alltmer kännbar, tvungos statsmakterna emellertid att steg för steg gripa in mot dyrtidens påfrestningar, och kommunerna landet runt nödgades jämväl att ägna krisproblemen stegrad uppmärksamhet.

Livsmedelssvårigheterna måste självfallet tynga allvarligast på landets ekonomiskt svagare samhällsgrupper, och närmast för att lindra dessa gruppers betryck väcktes under 1916 års riksdag motion om ett förslagsanslag av 20 miljoner kronor för beredande av lindring i de mindre bemedlades levnadsvillkor. Motionen blev endast så tillvida bifallen, att av det föreslagna beloppet 5 miljoner kronor anvisades för ändamålet. Genom en kungl. kungörelse den 13 oktober 1916 fastställdes de närmare bestämmelserna angående användandet av anslaget. Såsom huvudregel uppställdes, att statsanslag endast skulle kunna tilldelas kommun, som själv beviljat anslag för beredande av lindring i de mindre bemedlades villkor inom kommunen, samt att statsbidraget icke finge användas till annat ändamål än anskaffande av livsmedel, beklädnadsartiklar, bränsle och undantagsvis bostäder, alltså ej till utdelning av understöd i penningar. Vidare ströks det under, att dyrtidsanslaget ej skulle tilläggas karaktären av fattigvårdsunderstöd, på grund varav understödsverksamheten måste hållas skarpt avgränsad från fattigvården. I kraft av denna bestämmelse har det öppnats möjligheter för kommunerna att bereda dyrtidshjälp även åt kategorier av medborgare, som eljest på grund av social ställning och inkomstbeloppens storlek under normala förhållanden icke kunnat påräkna bistånd från det allmännas sida. Enkannerligen avsågo de givna föreskrifterna att i främsta rummet hjälpa familjeförsörjare och barn.

Förhållandet mellan statens anslag och det kommunala bidraget till dyrtidsverksamheten sökte den kungl. kungörelsen avväga sålunda, att statsanslaget, med utgångspunkt från de beräknade totalkostnaderna för dyrtidshjälpen inom kommun, skulle sättas till i regel hälften av sagda kostnader, varigenom således kommunen med egna medel (eller under vissa förutsättningar disponibla gåvomedel) komme att svara med andra hälften av totalkostnaderna. Genom uppställande av fordringen på kommunernas ekonomiska stöd åt dyrtidsverksamheten ävensom kravet på

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 1 saml. 243 häft. (Nr 283.)

kommunernas övertagande av organisationsbördorna sökte man vinna garantier i olika riktningar mot ett eventuellt missbrukande av den statliga dyrtidshjälpen. Vid ansökningstidens utgång den 1 december 1916, hade till statens livmedelskommission inkommit 653 ansökningar, därav från 77 städer och kommuner å ett belopp av inalles 2,490,473 kronor. Nya ansökningar strömmade in under hela december, och efter en tillfällig paus i början på januari månad 1917 började återigen ansökningar att dugga, så att antalet av intill den 1 mars 1917 till Kungl. Maj:t expedierade framställningar utgjorde inalles 769 å ett sammanlagt belopp av 3,027,299:22 kronor, varav 92 städer å sammanlagt 1,766,425 kronor, d. v. s. 91 procent av rikets städer hade beviljats statsanslag. Därjämte hava efter den 1 mars expedierats ytterligare ansökningar från 1 stad och 28 kommuner ävensom ett antal ansökningar om tilläggsanslag, tillhoppa representerande anslagskrav å ytterligare 248,200 kronor. Skulle kommissionens hemställan beträffande dessa anslag jämväl vinna Kungl. Maj:ts bifall (varom meddelande ej föreligger i skrivande stund), skulle alltså hela beloppet av utdelade statsanslag för bekämpande av dyrtiden bland de mindre bemedlade sluta å summan 3,275,499:72 kronor. Emellertid hava under de senaste dagarna inkommit ännu 22 ansökningar, representerande anslagskrav å 538,850 kronor, och slutligen har Kungl. Maj:t bifallit en ansökan från läshjälpskommittén i Blekinge, varigenom 20,000 kronor av dyrtidsanslaget ställts till kommitténs förfogande för tillhandahållande av livsmedel åt familjeförsörjande stenarbetare inom länets östra skärgård. Förutom anslag från städerna själva och staten har även den frivilliga hjälpsamheten trätt emellan, och i de fall, då vissa uppställda förutsättningar uppfyllts, som berättiga samhället att erhålla mot de frivilliga bidragen svarande statsanslag, har staten lämnat anslag, vilka belopp ingå i de summor, som ovan redovisats som statens dyrtidsanslag. På grund av bristande uppfyllelse av kungl. kungörelsens bestämmelser har Kungl. Maj:t på kommissionens hemställan avslagit ett femtontal ansökningar. Förseringen beträffande ansökningarnas ingivande beror på olika anledningar. Åtskilliga kommuner — detta gäller närmast landskommuner — ha förklarat, att de på grund av obekantskap med anslagsvillkoren ej vågat inkomma med framställningar. Andra åberopa fullkomlig okunnighet om riksdagsbeslutet, andra åter ha ansett sig ej inom föreskriven tid hinna ingiva ansökningar och ha därför låtit frågan förfalla, varjämte, i ett stort antal fall, försämringen i de mindre bemedlades villkor först under de egentliga vintermånaderna framtvingit kommunala nödhjälpsåtgärder.

Såsom nyss angavs hade statens livsmedelskommission den 1 mars d. å. på sin hemställan hos Kungl. Maj:t om statsanslag åt vissa städer utverkat statsanslag åt 92 städer, för vilka anslagsbeloppen fördela sig på sätt, som framgår av nedanstående tabell. (Tab. 1.)

Då städerna själva i flera fall begärt mindre anslag än Kungl. Maj:t på kommissionens förslag tilldelat dem, har sålunda staten frikostigt understött den kommunala hjälpverksamheten. Detta har kunnat ske tack vare den omständigheten, att endast omkring en tredjedel av rikets samtliga kommuner anropat staten om bidrag. Då höjningar av de ansökta beloppens storlek i samma utsträckning och efter likartade principer även beretts landskommunerna, har följaktligen den statliga generositeten flödat utan mannamån. Såsom av tabellen framgår, komma skånelänen i tätan med ansökningar från elva städer. Denna provins kommer också främst i fråga om antalet ingivna ansökningar från landskommuner. Närmast följa Skaraborgs

Tab. 1. Fördelningen av dyrtidsanlagen bland rikets städer.

	Städer				Städer		
	An- tal	Städernas egna bidrag	Statens anslag		An- tal	Städernas egna bidrag	Statens anslag
Stockholms stad ...	1	300,000.—	300,000.—	Göteb. o. Bohus län	4	329,300.—	329,000.—
Stockholms län	5	24,800.—	27,000.—	Älvsborgs »	6	47,108.—	64,500.—
Uppsala »	2	35,000.—	32,500.—	Skaraborgs »	7	32,500.—	31,525.—
Södermanlands »	4	29,000.—	32,000.—	Värmlands »	4	39,000.—	39,000.—
Östergötlands »	5	96,000.—	136,000.—	Örebro »	4	29,825.—	29,825.—
Jönköpings »	5	44,000.—	44,000.—	Västmanlands »	4	28,362.50	34,125.—
Kronobergs »	1	6,000.—	6,000.—	Kopparbergs »	3	25,150.—	25,150.—
Kalmar »	5	27,700.—	27,700.—	Gävleborgs »	3	53,340.—	64,295.—
Gottlands »	1	5,000.—	7,010.—	Västernorrlands »	4	46,950.—	40,700.—
Blekinge »	4	36,750.—	36,750.—	Jämtlands »	1	11,500.—	12,000.—
Kristianstads »	4	13,500.—	13,500.—	Västerbottens »	2	12,700.—	15,545.—
Malmöhus »	7	197,100.—	370,300.—	Norrbottnens »	1	10,000.—	10,000.—
Hallands »	5	38,000.—	38,000.—	Hela riket	92	1,518,585.50	1,766,425.—

Tab. 2. Bidrag per innevånare i rikets län vid jämn fördelning av dyrtidsanlagen.

	Bidrag pr inv. enl. statens anslag (på så- väl städer och köpingar som kommuner)	Bidrag pr inv. enl. statens o. kommunens anslag gemen- samt (på såväl städer och köpingar som kommuner)		Bidrag pr inv. enl. statens anslag (på så- väl städer och köpingar som kommuner)	Bidrag pr inv. enl. statens o. kommunens anslag gemen- samt (på såväl städer och köpingar som kommuner)
Stockholms län	0.72	1.35	Älvsborgs »	0.93	1.70
Uppsala »	0.64	1.11	Skaraborgs »	0.58	1.19
Södermanlands »	0.56	1.06	Värmlands »	0.82	1.69
Östergötlands »	0.83	1.58	Örebro »	0.54	1.08
Jönköpings »	0.69	1.36	Västmanlands »	0.76	1.29
Kronobergs »	0.59	1.15	Kopparbergs »	0.87	1.91
Kalmar »	0.60	1.14	Gävleborgs »	0.71	1.32
Gottlands »	0.72	1.40	Västernorrlands »	1.05	2.01
Blekinge »	0.88	1.54	Jämtlands »	1.08	2.10
Kristianstads »	0.69	1.34	Västerbottens »	1.47	1.88
Malmöhus »	1.—	2.03	Norrbottnens »	1.14	2.07
Hallands »	0.88	1.57			

och Älvsborgs län, mellan vilka län rangordningen dock brytes med hänsyn till antalet från landskommuner ingivna framställningar. Det är för övrigt påfallande, att kraven på dyrtidshjälp framträtt långt allmänare i rikets sydligare delar än i de nordliga landskapen (med undantag för Norrbottens landskommuner) och detta såväl beträffande stad och land som också med avseende på de sökta beloppens storlek. Om de städerna beviljade statsanslagen fördelas på antalet invånare i de städer, som fått anslag, visar det sig, att medeltalet i enbart statsanslag per invånare i de 92 städerna utgjort 1.04 kronor. Till jämförelse kan anföras, att medeltalet i statsanslag per invånare i alla de hitintills understödda landskommunerna utgör 0.61 kronor. Medeltalet per invånare vid jämn fördelning av statens bidrag till de städer, köpingar och landskommuner, som erhållit statsanslag, alltså riksmedeltalet i statsanslag per invånare, utgör 82 öre.

Tabellen sid. 11 avser att belysa, huru bidragen per invånare te sig i rikets län vid jämn fördelning av dyrtidsanslagen. Här ha alltså land och stad inom varje län räknats samman. (Tab. 2.)

Bortses åter från landskommunernas anslagsbelopp (i vilka även inräknats anslagen till köpingar och municipalsamhällen), framgår ställningen för enbart rikets städer av följande tabell. (Tab. 3.)

Tab. 3. *Totalbidrag per invånare för rikets städer i länsgruppering vid jämn fördelning av hela dyrtidsbeloppet, d. v. s. både statens och kommunernas anslag.*

Stockholms stad	1.66	Göteborgs och Bohus län	2.77
Stockholms län	1.57	Älvsborgs	»	2.01
Uppsala	»	1.27	Skaraborgs	»	1.53
Södermanlands	»	1.09	Värmlands	»	1.81
Östergötlands	»	2.21	Örebro	»	1.41
Jönköpings	»	1.80	Västmanlands	»	1.85
Kronobergs	»	1.36	Kopparbergs	»	2.81
Kalmar	»	1.53	Gävleborgs	»	1.81
Gottlands	»	1.20	Västernorrlands	»	2.46
Blekinge	»	2.02	Jämtlands	»	2.42
Kristianstads	»	1.58	Västerbottens	»	3.13
Malmöhus	»	2.51	Norrbottens	»	2.04
Hallands	»	2.08			

Medeltalet i anslag från både stat och stad per invånare för städerna skulle alltså bliva 1 krona 92 öre. För rikets 32 största städer utgör medeltalet per invånare vid jämn fördelning av totalbidragen (statens och stadens) 2.23 kronor och för rikets övriga (mindre) städer, som anordnat dyrtidsverksamhet och för detta ändamål erhållit bidrag av stat och stad, 1.84 kronor. Att medeltalet för de större städerna ställt sig avsevärt högre än för småstäderna har sin naturliga förklaring däri, att de större städerna nödgats tillskjuta proportionsvis större egna bidrag för hjälpverksamheten och på grund härav kommit i åtnjutande av större statsanslag, vilket senare därjämte understundom för storstäderna höjts till $\frac{3}{4}$ av totalkostnaderna på grund av rådande sociala förhållanden, skattetryck m. m., under det att de smärre städerna i regel icke laborerat med sådana krisförhållanden, som kunnat motivera högsta möjliga statsanslag.

Av rikets köpingar hava 27 stycken erhållit statsanslag, d. v. s. 82 procent av hela antalet. Det belopp, som i statsanslag kommit dem till godo, utgör 64,375 kronor.

Det svenska municipalsamhällets administrativa karaktär har föranlett, att ansökningar från dessa samhällen stannat vid siffran 2, men då de allra flesta av de kommuner, inom vilka municipalsamhällena äro belägna, tilldelats statsanslag, torde dessa samhällen — ehuru därom vanligen ingenting utsäges i kommunernas ansökningar till Kungl. Maj:t — hava blivit delaktiga av statens dyrtidshjälp. Efter denna beräkningsgrund skulle 111 municipalsamhällen och köpingar, som icke bilda egen kommun, kommit i åtnjutande av bidrag till lindrande av kristidens svårigheter bland samhällenas mindre bemedlade invånare.

Efterföljande framställning avser att lämna en kortfattad redogörelse för de åtgärder, som planerats för lindrande av de mindre bemedlades levnadsvillkor i rikets städer.

Kostnaderna för tillgodoseendet av den mindre bemedlade stadsbefolkningens livsmedelsbehov i städerna hava i de uppgjorda kostnadsplanerna beräknats till ungefär 800,000 kronor. Huvudsakligen har verksamheten avsett att underlätta inköp åt de mindre bemedlade av kött, fläsk, potatis, mjölk, gryn o. dyl., varemot det är påfallande, huru sällan kostnadsplanerna reservera medel för inköp av fisk, ehuru sagda artikels näringsvärde borde föranleda de kommunala dyrtidsorganisationerna att särskilt uppmärksamma denna viktiga förnödenhetsartikel. Däremot har det vid ansökningar om utbetalning utav statsanslaget icke så sällan visat sig (dock mest för landskommunerna), att avsevärda belopp begärts till täckande av kostnaderna för kaffe, som dock måste anses såsom en lyxvara och för den skull icke alls bort få komma i fråga vid inköp av de »mest nödvändiga livsförnödenheterna», vilkas inköp statsanslaget enligt kungörelsens ordalydelse avser att underlätta.

I allmänhet har man inom städerna sökt mildra trycket av de höga livsmedelspriserna genom att förbilliga varor på sådant sätt, att de mindre bemedlade satts i tillfälle att mot uppvisande av viss av nämnderna eller dyrtidskommittéerna godkänd kupong inköpa förnödenheter till pris, ungefärligen svarande mot varans prisläge före kriget, varvid dyrtidsanslagen använts till att täcka prisskillnaden mellan säljarens pris och det av konsumenten betalta. Understundom, fastän huvudsakligen i de större städerna, ha livsmedelsnämnderna egna affärer, varifrån försäljningen sker. På landet är det mycket vanligt, att livsmedel utdelas gratis, varemot gratissystem icke så ofta tillämpas i städerna, vilket även principiellt sett måste anses som riktigast. En särskild form av livsmedelsdistribution har i de större städerna uppstått på det sätt, att centralkök eller stora anstalter för tillredning av matvaror inrättats, från vilka de mindre bemedlade fått avhämta mat, framförallt middagsmat. Tanken på upprättande av stora folkrestauranger har icke i Sverige vunnit livligare anklang, men på grund av de livsmedelssvårigheter, som på sistone i ökad grad mött, har tanken ånyo förts fram, och det torde icke vara uteslutet, att frågan längre fram på året kan bliva aktuell.

I somliga städer har det ansetts påkallat att koncentrera nästan hela verksamheten för livsmedels förbilligande på mjölkfrågan. Sålunda synes man hava slagit in på den vägen t. ex. i Köping, Uddevalla, Ystad, Halmstad, Alingsås, Umeå, Skellefteå och Luleå. Priset å mjölken har därvid i allmänhet reducerats med 5 öre.

Kungl. kungörelsens anvisning om att anslagna medel i främsta rummet böra

anlitas för tillgodoseende av behov hos familjeförsörjare och barn har följts i ett mycket stort antal städer. Sålunda torde barnbespisningsverksamheten kunna räknas till den form utav dyrtidshjälp, som vunnit den relativt största spridningen i landet. Kostnaderna enbart för barnbespisningen i rikets städer kunna i runt tal anslås till 250,000 kronor, ehuru det dock bör påpekas, att siffran skulle vara betydligt större, därest man ur de ingivna kostnadsplanerna kunnat utläsa de belopp, som avsetts att under posten »livsmedel» användas för barnbespisningsändamål. Sådan verksamhet har emellertid anordnats i ungefär 50 städer. En med barnbespisningen likartad hjälp avser barnkrubbeverksamheten att lämna. Den syftar till att bereda möjlighet särskilt för kvinnor av arbetarklassen att under förmiddagens timmar få överlämna sina små barn (mestadels under 1 år) till dessa krubbor, varigenom deras egen arbetskraft frigöres för förvärvsarbete. Barnkrubbor hava upprättats i Stockholm och Malmö.

Så kallade arbetsstugor hava också på sina håll omhuldats, utan att dessa dock i fråga om vare sig ekonomiskt stöd eller allmän omfattning kunna mäta sig med barnbespisningsverksamheten. Förutom åt barn hava även i några städer ansträngningarna inriktat sig på att bereda någon liten hjälp åt gamla och sjuka, vilka under nuvarande tider mångenstädes haft det synnerligen svårt att draga sig fram.

Under rubriken beklädnadsartiklar hava i kostnadsplanerna uppförts de utgifter, som planerats komma till användning för inköp av skodon och andra beklädnadsartiklar, särskilt för barn. Ungefär 400,000 kronor hava beräknats åtgå i rikets städer för sagda ändamål. Det kan tagas för givet, att större delen av anslaget avsetts för inköp av skodon eller reparation av skodon, varvid i regel statsanslaget beräknats täcka en viss mindre del av reparationskostnaden (1 å 2 kronor per par). Men kostnadsplanerna poängtera även behovet av garn, läder och tyg, vilka såsom råvaror utlämnas till de mindre bemedlade, som därigenom sättas i tillfälle att på egen hand ordna beklädnadsfrågan. Särskilt behovet av underkläder åt barn torde genom denna anordning hava tillgodosetts. Skodon utdelas vanligen kostnadsfritt, övriga beklädnadsartiklar däremot bruka tillhandahållas till reducerade priser.

Så vitt av hittills gjorda undersökningar framgått, synes otvivelaktigt bränslefrågan vara den för de mindre bemedlade i rikets städer för närvarande mest trängande. Enligt kostnadsplanerna beräknas i runt tal minst 1,000,000 kronor komma att åtgå för sagda ändamål. Självfallet hava bränslebekymren framträtt starkast i södra Sverige, och särskilt i Skåne äro utgifter för kol och koks stående poster i de företedda kostnadsplanerna, varemot anslag för ved mera sällan förekommer och fotogen endast i undantagsfall. Man synes såsom regel hava utdelat bränsle gratis, särskilt i Skåne, dock att understundom nedsättning skett i inköpspriset, därvid man gått så tillväga, att konsumenten fått antingen betala stadens självkostnadspris, eller också har en viss prisreducering åvägabragts, t. ex. för koks cirka 50 öre per hektoliter, samt för hushållskol 20 å 25 öre per hektoliter. Då bränslefrågan även gjort sig allvarligt påmind under vintrarna 1915—1916, torde man i någon mån haft ledning av dessa års erfarenheter vid uppgörandet av kostnadsplanerna för bränslebehovens tillfredsställande.

Alltsedan krigets början har städernas bostadsfråga varit föremål för stegrad uppmärksamhet både från statsmakternas och de kommunala myndigheternas sida, men vid den tidpunkt, då den kungl. kungörelsen utfärdades, voro svårigheterna

på detta område icke tillnärmelsevis så allvarliga som de blivit under den allra senaste tiden. På grund därav föreskrefs i kungörelsen, att statsbidrag endast undantagsvis skulle utgå för sådant ändamål, och uppställdes vidare såsom förutsättning för statsanslagets erhållande, att det skulle råda särskilt stor brist på bostäder inom kommunen, samt att kommunen för ändamålet beviljat anslag till hyreshjälp åt mindre bemedlade. Skärpan i dessa bestämmelser har föranlett, att ansökningar om statsbidrag för hyreshjälp ytterst sällan förekommit. På sistone hava dock ansökningar för tillgodoseendet av detta behov inströmmat, och lärer det bliva nödvändigt att vid en eventuellt utsträckt dyrtidshjälp underkasta bestämmelserna uti ifrågavarande hänseende en grundlig revision.

Den kanske mest påtagliga svagheten hos de av kristiden skapade offentliga institutionerna, såväl de centrala som de lokala, har utgjort bristen på organisatorisk stadga och frånvaron av ett fullt effektivt utbildat kontrollsystem. Beträffande landskommunerna torde detta förhållande vara i eminent mening oeffterrättligt, under det att städernas kristidsorganisationer fått en något solidare byggnad, som kunnat anknyta till i städerna redan existerande och mera utbildade administrativa institutioner, varigenom möjliggjorts en mera ingående och betryggande kontroll över de medel, som ställts till förfogande för avhjälpan av dyrtidens svårigheter. Någon enhetlighet härutinnan kan emellertid icke påvisas i städernas dyrtidsorganisation, i det att verksamheten ena gången sorterar under drätselkammaren, andra gången under livsmedelsnämnderna, tredje gången under särskilda av stadsfullmäktige utsedda kontrollanter, fjärde gången under en tillfälligt konstituerad inspektör o. s. v.

I mycket stor utsträckning hava det privata initiativet och den enskilda hjälpsamheten anlitats för dyrtidshjälparbetet, och helt visst hava därvid betydande insatser gjorts såväl av olika välgörenhetsföreningar, av diakonissor, församlingsstyrkor och socialt intresserade medborgare i olika samhällsskikt.

Vid strävandena att rättvist fördela dyrtidshjälpen har man vanligen gått tillväga på så sätt, att stadens invånare med en viss angiven maximiinkomstsiffra beretts tillfälle att till dyrtidsverksamhetens centrala ledning ingiva skriftliga ansökningar om erhållande av anslag. De inkomna ansökningarna hava sedan grupperats efter sökandenas olika inkomstförhållanden, varvid hänsyn särskilt tagits till antalet barn, som sökanden haft att försörja, ävensom i övrigt till andra ekonomiska faktorer. Sedan de olika sektionerna inom städernas församlingar eller andra med sökandenas förhållanden förtrogna personer granskat ansökningarna, samt lämnat utlåtande över desamma, har det slutliga avgörandet i frågan fattats utav den centrala dyrtidsledningen, varefter de mindre bemedlade genom kuponger eller särskilt anordnade kortsystem hänvisats till att själva göra de inköp, vartill dem beviljade dyrtidsanslag berättiga.

Som i det föregående påpekats har ett avsevärt ringa antal ansökningar om erhållande av statsbidrag inkommit, vad beträffar landskommunerna. Städerna återigen liksom köpingarna hava däremot i mycket stor utsträckning begagnat sig av de förmåner, som utsikten till erhållande av statsanslag erbjudit. Men även för städerna skulle sannolikt frekvensen av ansökningar hava varit större, därest de statliga förberedelserna lagts annorlunda. Den korta tiden mellan kungörelsens promulgerande och tiden för ansökningars ingivande gav icke tillräckligt rådrum

för de undersökningar, som varit nödvändiga att företaga för utrönande av dyrtidsbehovets omfattning inom städerna. Särskilt måste det strykas under — och detta gäller särskilt landskommunerna men även för städerna — att de villkor, som staten uppställer för anslags erhållande, för framtiden böra angivas i så koncisa och otve tydiga ordalag, att formuleringen icke ger utrymme för någon tveksamhet eller vantolkning, vilket varit fallet beträffande oktoberkungörelsen, som till och med föranlett feltolkningar även från juridiskt kvalificerade stadstjänstemäns sida.

Erfarenheterna från prövningen av de hittills behandlade ansökningshandlingarna giva även vid handen, att för framtiden bättre kostnadsplaner måste uppställas såsom obetingat krav för erhållande av statsanslag, varvid tryckta formulär med nödiga anvisningar torde bliva särskilt av behovet påkallade, om det också å andra sidan naturligtvis måste öppnas möjligheter för modifikationer i kostnadsplanerna inom ramen för de givna anslagsbeloppens storlek.

Enligt den hittills följda ordningen hava statsanslagen i regel utgått till samma belopp, som det av staden, respektive kommunen, själv tillskjutna. Det kan ifrågasättas om en sådan anordning bör vidmakthållas. Metoden har nämligen fört med sig, att större städer och samhällen, som kunnat själva tillskjuta relativt stora belopp, följaktligen även fått påräkna avsevärda summor i statsbidrag, under det att smärre kommuner, som endast haft råd att träda emellan med småsummor, endast erhållit minimal statshjälp, varvid den inom samhället erforderliga dyrtidshjälpen icke blivit på långt när tillgodosedd ens i de fall, då högsta möjliga statsanslag kunnat beviljas. Självfallet erbjuder det stora svårigheter att fixera gränser för statsanslagen, men det synes nödvändigt att för framtiden införa bestämmelser angående minimi- och maximibelopp med gradationer mellan dessa ytterligheter, baserade på om möjligt särskilt uppgjorda skalor, varjämte även utöver dessa schematiska bestämningsgrunder vissa hänsyn borde inrymmas åt de behov, som de lokala förhållandena i varje särskilt fall betinga. Endast på den vägen synes det vara möjligt att få den statliga dyrtidshjälpen anpassad efter de olika samhällenas krav under tillbörligt tillgodoseende av rättvisa och billighet.

Såsom redan vidrördes på tal om ansökningarna om hyresbidrag hava förhållandena på bostadsmarknaderna numera gestaltat sig så, att en omläggning av bestämmelserna om hyreshjälp torde vara absolut nödvändig. Åtminstone synes de mindre bemedlades behov av hyreshjälp i städerna vara mycket starkt, och lär det väl bliva nödvändigt att härvid kombinera eventuell hyreshjälp med andra åtgärder, som bostadsproblemets lösning påkalla från det allmännas sida.

Enligt hittills gällande bestämmelser skulle såsom ovan påpekats i första hand familjeförsörjare och barn komma i åtnjutande av dyrtidshjälp. Helt visst måste det anses lika önskvärt, att några ord i en blivande kungörelse inskräpa behovet utav, att i ömmande fall hjälp ur dyrtidsanslaget även måtte beredas gamla och sjuka. De stränga bestämmelserna beträffande personer, som åtnjuta fattigvårdsunderstöd, torde jämväl i någon mån behöva modifieras. Så som bestämmelserna för närvarande lyda, äro dessa kategorier av medborgare fullständigt utslutna från rätten att erhålla någon förbättrad ställning genom hjälp av dyrtidsanslaget, ehuru deras existensmöjligheter blivit minst lika mycket förvärrade av dyrtidens verkningar som trots några andras. Utsikterna till erhållande av ökat kommunalt fattigunderstöd torde för närvarande vara ytterst minimala inom de flesta samhällen. Även om man anser det i första hand vara en kommunal angelägenhet

att taga hand om samhällenas fattiga, lär det dock med nu rådande ekonomiska förhållanden inom kommunerna bliva nödvändigt medgiva kommunerna att få använda åtminstone någon ringa del av dem tilldelade statsbidrag till underlättande av dyrtidens tryck för senast berörda grupp av samhällsmedlemmar.

Vad slutligen angår frågan om dyrtidsverksamhetens kontrollanordningar, äro åtgärder nödvändiga till förbättrande av kristidsinstitutionernas hela organisation. Kanhända skall det visa sig ogörligt att åstadkomma en effektiv förbättring i den lokala förvaltningsapparaten, förrän hela den centrala dyrtidsförvaltningens organisation omdanats. Men redan innan en genomgripande reform kommit till stånd inom den centrala dyrtidsadministrationen, böra dock vissa elementära kontrollspörsmål finna sin lösning på den lokala dyrtidsförvaltningens område. Sålunda måste frågan om ansvarighet för de institutioner, som handhava förvaltningen av dyrtidsanslagen, ordentligt utstakas och i samband därmed betryggande revisionsanordningar vidtagas. För klagomål över brister i organisatoriskt hänseende eller i fråga om dyrtidsverksamhetens utövande eller beträffande andra med sagda verksamhet sammanhängande frågor torde även vissa anstalter böra vidtagas. Tillskapandet av något slags instans för dylika klagomål vore väl försvarat. Då staten släpper till så betydande summor i dyrtidshjälp, måste jämväl kravet på vidgad statlig inspektion anses såsom väl motiverat.

Till slut må endast framhållas, att dyrtidssvårigheterna kräva icke blott reda i planerandet av åtgärderna och målmedveten kraft i deras realiserande. Koncentrationen av dyrtidshjälpens ledning hos ett fåtal, inför de kommunala myndigheterna ansvariga ledamöter skulle förläna hela verksamheten större stadga och enhetlighet, främja åtgärdernas effektivitet och öka rapheten i det expeditionella arbetet.

Då utbetalning av statsbidrag för närvarande pågår, kan ännu icke några exakta siffror nämnas över dyrtidshjälpens fördelning på olika förnödenhetsgrupper, utöver vad som i ovanstående approximativt beräknats, men kan givetvis en utförlig tablå över ställningen företes strax efter halvårsskiftet, då även en sammanställning av rapporterna över dyrtidsverksamhetens allmänna resultat bör kunna samarbetas och erbjuda en överskådlig och tillfredsställande bild av såväl de svårigheter, som kristiden berett de mindre bemedlade, som också verkan av de åtgärder, som hjälpverksamheten från det allmännas sida medfört.